

DÍA DAS LETRAS

Tonhito de Poi
MÚSICO RIBEIRA

“O galego é o noso código para entendernos. É como unha música, unha melodía. E, para facer rock and roll, por exemplo, creo que é o idioma máis espectacular.”

Sete mil marcas galegas na ciencia

O arquivo do Portal da Investigación do Sergas, con preto de oito décadas de tradición, recolle xa case 5.

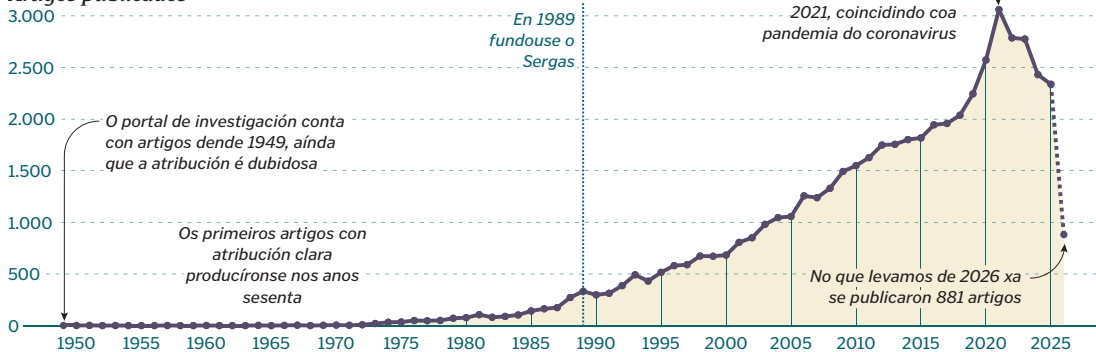
LAURA PLACER / LOIS BALADO
REDACCIÓN / LA VOZ

«Penso que o primeiro artigo que fírmee foi o dun caso clínico. O espasmo dunha coronaria nun deportista, publicado na revista *Medicina Clínica*», di, facendo memoria, o cardiólogo José Ramón González-Juanatey. E ten razón. Foi no 1984, hai xa máis de corenta anos. Catro décadas despois, o especialista noiés, xubilado en decembro do pasado ano do seu posto como xefe de servizo do hospital de Santiago, é o galego cun maior número de publicacións científicas ás súas costas. Lidera unha estatística que, segundo o Portal da Investigación da Axencia Galega de Coñecemento en Saúde (ACIS), aglutina 52.909 traballos. Un patrimonio de Galicia —e, pola natureza propia da ciencia, tamén global— froito do traballo de 7.155 persoas, o censo total do corpo investigador dependente do actual Servizo Galego de Saúde, que, aínda que se fundou en 1989, administra un arquivo que vai camiño de facer os oitenta anos de tradición.

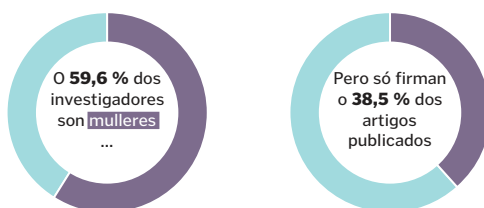
Deses case 53.000 artigos que figuran no portal —exclúndose deste recuento libros (tanto completos coma capítulos) ou achegas en congresos—, 908 levan a firma de José Ramón González-Juanatey. Como balance dunha traxectoria, non é pouco representar o 1,7 % do total da produción científica galega. Manda o guiño, igual que se fai nas alfombras vermellas a músicos e cineastas, facerlle ao doutor a impertinente pregunta de cal deles recorda con especial cariño. Unha cuestión tan inocente coma imposible de resolver. Pero atopa un camiño para contestar de forma áxil: «Houbo un artigo que tivera un impacto enorme. Era un contrato de investigación que fixemos cunha gran multinacional sobre un fármaco moi empregado. Describimos que se asociaba a unha apoptose, á morte das células do corazón. Tivemos moitos problemas para a súa publicación, pero finalmente publicouse en *Circulation*, a que era e segue sendo a mellor revista de cardiología do mundo. Aquilo tivo un impacto enorme, porque pouco despois, nun ensaio clínico de hipertensión, se demostrou que este composto se asociaba a un maior risco de insuficiencia cardíaca, precisamente polo que nós investigáramos. Máis tarde, este fármaco retirouse da primeira liña de tratamento dos pacientes hipertensos». Aquele fármaco era

A investigación en saúde en Galicia nas últimas décadas

Artigos publicados

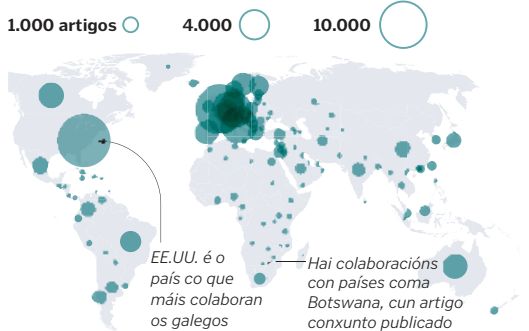

O perfil dos investigadores

Colaboracións internacionais

Artigos conxuntos con outros países. Un artigo pode ser en colaboración entre dous ou máis países, polo que se contabiliza unha vez en cada rexión

Fonte: Portal de investigación (Axencia Galega de Coñecemento en Saúde)

Os investigadores máis prolíficos

Número de artigos firmados por cada persoa

José Ramón González Juanatey	908
Felipe Casanueva Freijo	714
Carlos Diéguez González	651
Francisco Blanco García	555
Federico Martinón Torres	502
Marisa Crespo Leiro	431
Andrés Íñiguez Romo	406
Antonio Rodríguez Núñez	381
Germán Bou Arévalo	364
Juan Jesús Gómez-Reino Carnota	331
Loreto Carmona Ortells	326
Alberto Ruano Raviña	318
María Luz Couce Pico	313
Francisco Gude Sampedro	303
Antonio Salas Ellacuriaga	300

Os grupos de investigación con máis artigos publicados

Cardioloxía	1.741
Reumatoloxía	1.362
Xenética	1.133
Epidemioloxía, Saúde Pública	1.029
Investigación Cardiovascular	996
Metodoloxía da Investigación	947
Metabolopatías	848
I. T. en Enf. do Aparello Dixestivo	838
GENVIP	785
QUIMOLMAT	781

a doxazosina, e o estudo, con data do ano 2003, pódese atopar no Portal da Investigación do ACIS.

O repaso da súa carreira investigadora colle o cardiólogo en Xenebra, porque está retirado da actividade clínica, pero non se detivo, e a súa faceta investigadora segue sendo demandada dende o ámbito internacional. «Agora concedéronnos un proxecto europeo Interreg, único en España, que lideramos dende aquí, traballando xunto co norte de Portugal, Castela e León, e Andalucía. Partimos da pregunta de como organizar a atención ás dúas patoloxías crónicas máis relevantes: a cardiovascular e o cancro, e conta cunha dotación de sete millóns de euros, porque a investi-

gación é tamén unha fonte de riqueza», explica.

A cardiología é, sen dúbida, un dos grandes puntais da arquitectura investigadora galega. Trátase da especialidade que máis produción xera (1.741 artigos en total). As publicacións de grupos de traballo dedicados á reumatoloxía representan o segundo maior fluxo de coñecemento, con 1.362 publicacións. A xenética, a epidemioloxía —impulsada durante os anos pandémicos—, as metabolopatías ou a investigación translacional en enfermidades do aparello dixestivo son outras das áreas de coñecemento máis prolíficas.

En canto a nomes propios, nos postos máis altos da lista, xunto a González-Juanatey, aparecen ou-

tros grandes motores das ciencias sanitarias galegas, como o endocrinólogo Felipe Casanueva (714 artigos asinados); o fisiólogo experto en obesidade e nutrición Carlos Diéguez (651); o reumatólogo Francisco Blanco (555); o pediatra Federico Martinón Torres (502); ou a cardióloga Marisa Crespo, que, con 431 traballos, é a primeira muller que figura nesta listaxe, pese a que o 60 % da investigación leva nome feminino.

«Hai máis mulleres investigadoras ca homes», certifica dende o terreiro Luz Couce, xefa do Servizo de Neonatoloxía do Complexo Hospitalario Universitario de Santiago de Compostela, pero tamén investigadora. O seu nome está entre os destacados do Portal da Inves-

tigación, ocupando o posto 13 con 313 artigos rubricados, e representa unha figura recoñecida na pronta detección de enfermidades nos neonatos: «Síntome moi orgulloso do cribado neonatal. O noso grupo de metabolopatías foi pioneiro na posta a punto e detección de novos marcadores para o diagnóstico e seguimento de enfermidades raras. Somos referencia nacional e internacional no diagnóstico bioquímico-encimático».

Couce, que reflicte a incorporación tardía —pero imparable— do xénero feminino á carreira investigadora, anima a «saltar a barreira» que, sinala, aínda existe nos postos de liderado. Coa dinámica actual, o sorpasso chegará. Porén, a súa mensaxe é para todos aque-

LA VOZ

DÍA DAS LETRAS

Lucía Pérez
CANTANTE O INCIO

“Cando vou cantar fóra de Galicia e canto unha canción en galego, esa é a que chega máis ás persoas. Por que será? Gústame a palabra «arela» porque a miña avoa dicía: «Ai, que arela tes de cantar!».

global

3.000 artigos científicos

les que buscan facer ciencia e empuxar o progreso: «Independientemente de mirar se é home ou muller, débese lograr ese pulo de ver que, liderando unha determinada investigación, se pode levar cara a adiante. O que hai que facer é crer que se pode para chegar».

A expansión internacional

O mapa da ciencia galega lese en ata 22 idiomas diferentes. O inglés segue sendo a lingua que máis se fala na produción académica, xa que corresponde a case o 64 % dos artigos científicos que alimentan o Portal da Investigación. O castelán representa un 34 %, e o galego non logra alcanzar o 1 % do total (0,8 %). Esta hexemonía innegable do inglés permite, por outra banda, que os Estados Unidos e o Reino Unido, grandes polos de atracción científica, sexan a orixe das principais colaboracións internacionais. Ata en 11.694 ocasións uniron forzas galegos e americanos para traballar da man. Entre os grupos que máis sinerxías internacionais crean, a xenética entra no podio, xunto aos grupos de reumatoloxía e cardiología, habitual vangarda da ciencia galega. De xeito anecdótico, resultan curiosas as colaboración puntuais con colegas de países tan exóticos como Botswana, Curaçao, Granada, O Kirguizistán, Gabón ou Acerbaixán. Tamén que Galicia teña traballado máis coa república de Irán ca con varios colegas europeos.

O mapa galego da ciencia, por todo o falado, lese tamén en moitas revistas científicas. *Science*, *Cell*, *Nature*, *JAMA*, ou *The New England Journal of Medicine*. Son só algúns exemplos. Non hai editorial, por moi prestixiosa que sexa, á que non chegase a ciencia feita en Galicia.

Por áreas sanitarias, é a de Santiago e Barbanza a que encabeza a delegación galega, aglutinando o 41 % do corpo bibliográfico, seguida da área da Coruña e Cee (24 %). Vigo (12 %) é a terceira, mentres que o resto das circunscripcións sanitarias galegas suman entre todas elas o 17 % —se a conta non lles dá, é porque hai unha porcentaxe do arquivo científico que non está adscrito a ningunha área—. Seguen sendo os hospitais os centros onde máis ciencia se produce. Case a metade proceden deles. As universidades achegan un 37 % na distribución, e os centros de investigacións xa contribúen case cun 12 %, pese a que foron os últimos en incorporarse á infraestrutura científica do país.

Alberto Ruano, no seu despacho de Medicina. SANDRA ALONSO

ALBERTO RUANO EPIDEMIÓLOGO

«Na investigación tamén existen ovellas negras»

L. CANCELA REDACCIÓN / LA VOZ

O Grupo de Epidemioloxía, Saúde Pública e Avaliación de Servizos de Saúde do IDIS foi un dos pioneiros na publicación de artigos na Axencia Galega de Coñecemento en Saúde. Hoxe en día considérase un dos máis produtivos da área biomédica. O seu coordinador, Alberto Ruano (Santiago de Compostela, 1974), catedrático de Medicamento Preventivo e Saúde Pública, recoñece que a investigación galega atravesou anos de cambio.

—Como se deu este cambio?

—Empecéi no 1998. Naquel momento había bos grupos de investigación, pero a captación de recursos era moito máis complicada. Para min, un cambio importante foi que a Consellería de Educación puxese en marcha os grupos de investigación que son de referencia competitiva, consolidados ou de potencial crecemento, aos que se lles

concede un financiamento estable durante catro anos.

—Que sucedeu no seu campo desde entón?

—Moito. Cando entrei, a investigación era máis básica. Agora, consideramos como afecta a globalidade da contorna da persoa no seu resultado en saúde. —O seu grupo tamén foi o primeiro en investigar e falar sobre a integridade e mala conduta científica.

—Si. Como pasa na sociedade, hai ovellas negras, e este ámbito non ía ser menos. É moi importante cambiar o modelo de investigación. Agora mesmo é de cantidade de publicación, e hai que cambialo a un modelo de calidade. Hai editoriais científicas que están a ser moi criticadas, como é MDPI. Nela págase por publicar, chámase editorial preeira. Hai un fenómeno moi interesante que se chama *paper mills*, son fábricas de artigos científicos.

SERGIO RAPOSEIRAS-ROUBÍN CARDIÓLOGO E INVESTIGADOR

«Investigo dúbidas que xorden cos pacientes»

L. MIYARA REDACCIÓN / LA VOZ

O cardiólogo Sergio Raposeiras-Roubín (Santiago de Compostela, 1983), cuxa traxectoria combina a asistencia clínica coa investigación de alto impacto internacional, foi recoñecido dende as súas primeiras etapas profesionais como o mellor mir de España. O seu traballo céntrase na fibrilación auricular e a síndrome coronaria aguda.

—É vostede un dos médicos galegos con maior produción científica. Cales son as súas principais liñas de investigación?

—Dedícome, principalmente, á parte asistencial, así que, polo xeral, adoito investigar baseándose nas preguntas que xorden cos pacientes que vemos a nivel clínico. Por exem-

plo, fixemos investigacións sobre a fibrilación auricular, unha arritmia caracterizada polo ritmo cardíaco rápido e irregular. Tiñamos a dúbida de se era beneficioso anticoagular ou non a un paciente de 90 anos, que normalmente son excluídos dos ensaios clínicos pola súa idade, aínda que son os que teñen máis problemas.

—Tamén formou parte do recoñecido estudo Reboot, que modificou as recomendacións sobre o uso dos betabloqueantes.

—Si, estiven dentro do comité executivo deste estudo. Polo xeral, son investigacións que xorden das preguntas ou dúbidas que temos cos pacientes. No meu caso, oúpome da clínica, non da investigación. Non

Rocío Seijo Bestilleiro, nas instalacións do Inibic. MARCOS MÍGUEZ

ROCÍO SEIJO INVESTIGA ENFERMERÍA NO INIBIC

«Debemos ofrecer coidados seguros e actualizados»

C. MARTÍNEZ REDACCIÓN / LA VOZ

Rocío Seijo Bestilleiro (Abeigondo, 1981), é responsable do Grupo de Investigación en Enfermería e Coidados en Saúde do Instituto de Investigación Biomédica da Coruña (Inibic) e subdirectora de Enfermería da Área Sanitaria da Coruña e Cee. Sempre estivo moi ligada á investigación do paciente de transplante renal, polo que foi galardoada no ano 2016 pola Fundación Renal Íñigo Álvarez de Toledo.

—Sempre tivo claro que lle gustaría dedicarse á investigación?

—Si, dende que finalicei o grao sempre tiven claro que quería dedicarme á investigación. Tiven a sorte de empezar con Salvador Pita (xa falecido, foi director da Unidade de Epidemioloxía Clínica e Bioestatística do Chuac) e de conseguir diferentes bolsas de investigación.

—Que papel ten a investigación en enfermería?

—Creo que a investigación en enfermería é unha peza fundamental para seguir avanzando na calidade da atención que ofrecemos, porque nos permite cuestionarnos, mellorar e crecer como profesionais, integrando a mellor evidencia científica na práctica diaria que realizamos.

—Existe unha gran conexión co paciente.

—Exacto. No día a día, xa sexa nunha cura, un procedemento ou levando a cabo educación sanitaria, os pacientes depositan a súa confianza en nós, e iso implica unha responsabilidade: ofrecerlles uns coidados seguros e actualizados.

—Que retos existen en enfermería en canto á investigación?

—Diría, sobre todo, a falta de tempo. A facilidade de poder traballar nesta profesión, ás veces, pode dificultar levar a cabo outros proxectos. Pero o Inibic axuda moito neste senso.

Raposeiras foi elixido mellor mir de España no 2013. RAMÓN LEIRO

me ergo todos os días pensando sobre un novo tratamento antitrombótico no que teño que

investigar. Eu vexo os pacientes e, cando aparece esa dúbida recorrente con eles, enfocámonos niso. Pero, agora mesmo, a investigación está moi profesionalizada, e intentar compatibilizala coa práctica clínica é difícil.

—Que pensa que fai falta en Galicia para potenciar a investigación en medicina?

—Pouca xente fai investigación asociada á actividade clínica; non tes tempo como médico para facer isto. Telo que facer no teu tempo persoal e tampouco recibes cartos por isto. Habería que incentivar a xente que investiga. Ademais, hai trabas administrativas. Antes de poñer en marcha calquera investigación tes que facer moitos trámites.